

Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde “Yurttaşlık Kültürü” Türkiye’dekinden Daha Gelişmiş Midir?

Ömür Kurt*

Özet

1789 Fransız İhtilâli ile başlayıp, dünyaya yayılan milliyetçilik akımı, dünyadaki dengelerin değişmesine, imparatorlukların yıkılıp yerlerine ulus devletlerin kurulmasına yol açmıştır. Bu durum, I. ve II. Dünya Savaşları ile iyice artmış, dünyadaki ülkelerin sayısı katlanarak artmıştır. Ulus devletler, belli bir millet olgusu etrafında birleşip, ulusun içinde yer alan diğer etnik ve dini unsurları da kendi bünyesine katmış ve ulusun içinde yaşayan herkese “yurttaşlık” payesi biçmiştir. Bu anlayışa göre bir yurttaş, içinde bulunduğu topluma ve devlete aidiyet duygusu ile bağlıdır ve devletin ona sağladığı haklardan yararlanabilir. Türkiye ve Avrupa Birliği üyesi ülkeler de bu kurallar çerçevesinde yönetilmektedirler. Türkiye ve AB ülkelerinin kurucu anayasaları, meclisleri, hukuk düzenleri, orduları ve demokratik kurumları bulunmaktadır. Bu benzeşik sistemlerin de sebep olduğu pek çok nedenden dolayı Türkiye, Avrupa Birliği üyesi olmak istemektedir.

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üyelik başvuruları, 1987 tarihinden günümüze dek uzanan bir zaman diliminde uyum yasaları, reddedilmeler, karşıt iyi ve kötü politikalarla sürmüştür. Avrupa Birliği ülkeleri Türkiye’ye her seferinde çeşitli dayatmalarda bulunmuştur. 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi’nde Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği’nin genişlemesinin Merkezi Doğu

Avrupa Ülkeleri’ni kapsayacağını kabul ettiği ve aynı zamanda adaylık için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatının belirlenmesini içeren ölçütleri “Kopenhag Kriterleri” adı ile yayımlamıştır. Türkiye’ye de her seferinde bu ölçütleri yerine getirmesi uyarısında bulunulmuştur. Bu ölçütler siyasi, ekonomik ve uyum gibi “Avrupalılık” kimliğini de öne çıkaran, AB’ye üye olan ülkelerin yurttaşlarını, kendi ulusal kimliği dışında “Avrupalı” sayan içeriktedir. Ancak yapılan anketler ve kamuoyu araştırmaları projenin başarıya ulaşamadığını ortaya koymaktadır. Kendi ulusal kimliklerinden vazgeçmeyen Avrupalı halklar ile “Avrupalı yurttaşlığı” arasında ciddi bir fark oluşmuştur. Kendi ülke sınırları içinde “Avrupalılık” kültürü yaratmayı amaçlayan Avrupa Birliği ile Türkiye’nin “yurttaşlık kültürü” arasında ne gibi farklar vardır? Biz bu çalışmada Kopenhag Kriterleri’ni de içeren Avrupa’daki “yurttaş” ve “yurttaşlık kültürü” ile Türkiye’deki “yurttaşlık kültürü” karşılaştırmasını yaparak “AB ülkeleri ‘yurttaşlık kültürü’ açısından Türkiye’den daha gelişmiş midir?” sorusuna yanıt aramaktayız.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Birliği, Yurttaşlık Kültürü, Siyasal Kültür, İfade Özgürlüğü, Kopenhag Kriterleri

Giriş

“Avrupalılık” kültürü çok uzun yıllardır

*Bahçeşehir Üniversitesi, Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler, Yüksek Lisans Öğrencisi

tartışılan bir olgudur. Tek bir Avrupa'da birleşmeye yönelik çalışmalar da özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazanan bir süreçle hem akademik düzlemde hem de siyasi arenada kendine sıkça yer bulmuştur. Avrupa uzun yıllar birbiri ile savaşmış devletlerden oluşmaktadır ve bu devletlerin savaşında yüz binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Sadece 1870 ile 1945 yılları arasında Fransa ve Almanya kendi aralarında üç kez savaşmıştır. "Bu felaketler üzerine bazı Avrupalı lider ve düşünürler, barışın sürdürülebilmesinin tek yolunun, ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönlerden birleşmesi olduğu fikrine" varmışlardır.

Bu durum Avrupa'da toprağı bulunan ülkeleri daha savaşınsız bir dünya için çözüm yolları aramaya itmiştir. Bu nedenle ortaya çıkan yeni anlayışla birlikte, "ortak aklın" hareket etmesi için birleşme sinyalleri verilmeye başlanmıştır. Bunun üzerine dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Shuman bir plan hazırlamış ve Fransa ile Almanya arasında süren savaşları sona erdirmek için "ortak kömür ve çelik üretimi sağlamak" fikrini ortaya atmıştır. Diğer Avrupa ülkelerinin girişimine de açık olan bu durum sonucunda 1951 yılında "Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğı" kurulmuştur. 1957 yılında ise "Avrupa Ekonomik Topluluğı" kurulmuştur. İlerleyen süreçte ise Avrupa Birliğı temeline doğru yol alınmıştır. Bu temel, ekonomik bir birleşmenin ötesinde "Avrupalılık" hissini de yaratacak ve Avrupa'da yaşayan herkesi "Avrupalı" olarak tanımlayacaktır. Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından imzalanan Maastriht Antlaşması, birleşmeyi sadece ekonomik temelde değil, kültürel temelde

de hedeflemiştir. Bu anlaşma ile birlikte "Avrupalılık" ve "Avrupa yurttaşlığı" kimliğinin yaratılması amaçlanmıştır. Bu anlaşmaya göre Avrupa Birliğı'ne üye ülkelerde yaşayan herkes Avrupalıdır. Bu durum ekonomik birleşmenin ötesinde Avrupa'daki ulus devletlerin üzerinde bir "yurttaşlık kültürü"nü ortaya çıkarmayı da amaçlamıştır. Avrupa Birliğı'nin temellerinin atıldığı yıllarda ekonomik temelli bir birleşme öngörülürken, bu durum ilerleyen yıllarda bütünleşik bir Avrupa fikrine doğru yönelmiştir. Avrupa Birliğı, birleşmeyi sadece ekonomik temelde değil, kültürel temelde de istemektedir. Bunun için özellikle 1970'li yıllardan sonra artan bir istekle ortak bir paraya geçiş, ortak bir bayrağı sahip olma, ortak bir marşsa sahip olma gibi istekler artmış ve bu projeler sonraki yıllarda da fiili olarak gerçekleştirilmiştir. Kültürel bütünleşme için ise öğrenci değişim programları, üniversite öğretim görevlilerinin diğer AB ülkelerinde dolaşabilmelerini sağlayan ortak vizeler, ortak pasaportlar, üniversiteler arası akademik geçerlilik ve işbirliğı, ülkeleri değil Avrupa'yı tanıtan reklam ve tanıtım çalışmaları ile Avrupalılığı yayma girişimleri arttırılmıştır.

"Yurttaşlık kültürü" araştırmalarını yapmadan önce "yurttaş" kavramını tanımlamak gerekir. Türk Dil Kurumu'na göre "yurttaş" sözcüğü, "Yurt duyguları olanlardan her biri, vatandaş" şeklinde tanımlanmaktadır. Yurttaş sözcüğünün kökeni Yunan'a dayanır ve ilk olarak Fransız Devrimi sırasında eşitliğı vurgulamak amacı ile kullanılmıştır. Bu sözcük, imparatorlukların yıkıldığı, yerine ulus devletlerin kurulduğu bir dönemde ortaya çıkmış ve ulus devletlere aidiyet

duygusu ile bağı olan kişileri kapsayan bir sözcük olarak kendine yer bulmuştur. Bir ülke vatandaşının kendini tanımlarken ait olduğu ulusu ifade etmesi ve ulusa dair bir aidiyet belirtmesi o ulusun bir ferdi olduğunun göstergesidir. Ulus devletin içinde ait olduğu topluma ve anayasal düzene bağı olarak yaşayan her bir bireyin o ulus devletin koyduğu kurallara uyması ve kanunlarından, korunma, barınma, sağlık hizmetleri, seçme-seçilme hakkı gibi haklardan eşit bir şekilde yararlanabilmesi gerekmektedir. Ait olduğu toplumun içinde bulunan her bir birey din, dil, ırk, cinsiyet ya da başka türlü herhangi bir ayırım gözetilmeksizin o toplumun yurttaşı sayılır.

Avrupa'daki "yurttaşlık" algısı da yıllar içinde değişip dönüşüme uğramıştır. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen süreçte Fransa'da "cumhuriyet" ve "vatandaş" algısı şekil değiştirmiştir. 1940'lı yılların Fransa'sı bir yandan vatandaşlık tanımını yerleştirmeye çalışan, diğer yandan da farklılıkları dışlayan bir Fransa olmuştur. Fransız yazar Pierre Lazareff bu durumu şöyle açıklamaktadır: "Unutulmamalıdır ki bugün, Fransız İhtilâli'nin iyiliklerini sayan mektep kitaplarının okutulması yasak olan Fransa hürriyet parolalarının, insan haklarını düzenleyen kaidelerin, milletlerin bütün hareketlerin vatanıdır. Bugün, çoğu asırlardan beri toprağına yerleşmiş, zenginleşmesine ve tanınmasına yardım etmiş, onu korumak için icabında savaşmış Yahudilerini yabancı sayan Fransa, unutmamalıdır ki onlara ilk defa vatandaşlık hakkı tanıyan ve Dreyfus adlı bir Yahudi haksız yere itham edildi diye altüst olan memleketidir." Avrupa Birliği projesi ile

"ulus yurttaşlığı" ve "Avrupa yurttaşlığı" algıları arasında da farklar doğmuştur. Demokratik bir anayasa fikri ile ortaya çıkan Avrupalı ülkeler, uygulamada zaman zaman "yurttaşlık" ve "demokrasi" koşullarından sapmaktadırlar. Avrupa Birliği üyesi ülkeler, Avrupalılara eşitlik, hak, adalet, özgürlük, ifade özgürlüğü, düşünce hürriyeti, kadın hakları, çocuk hakları, LGBT hakları gibi konularda son derece eşitlik ve özgürlükçü olduklarını belirtmektedirler.

Türkiye ise çok uzun yıllardır Avrupa Birliği'ne dâhil olmayı amaçlayan bir ülkedir. Temelde ekonomik olarak gerçekleşen Avrupalılık hissi, aynı zamanda kültürel bir birleşmeyi öngördüğünden, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne kabul süreci sık sık sekteye uğramaktadır. Türkiye, AB'ye başvuran ülkeler arasında en çok fasıl başlığı olan ülkedir.

Siyasal Kültür Nedir?

Siyasal kültürü tanımlayabilmek için öncelikle kültürün ne olduğunu anlamak gerekir. "Kültür, toplumların öğrenme yoluyla nesilden nesle geçişgenlik gösteren yaşayış biçimini anlatır." Bu bağlamda kültür, ortak bir mirasa sahip olan, birlikte yaşayan toplulukların üzerinde anlaşmaya vardığı, kuşaklar arası miras yolu ile aktarılan değerler bütünüdür. Siyasal kültür ise bireyleri topluma, toplumları da bireye bağlayan önemli bir unsurdur. Siyasal kültür, siyasal sistem içinde karar alma süreci için genel ortamı oluşturur. Yurttaşlık kültürü, vatandaşların siyasal konularda bilgili ve siyasal sistem ile ilgili olduğu varsayımından yola çıkarak, demokrasilerdeki siyasal istikrar sorununu ele alan bir mo-

del türüdür. Gabriel Almond ve Sidney Verba'ya göre siyasal kültür, yurttaşların siyasal sisteme ve onun farklı unsurlarına karşı tutumları ile bireylerin sistem içindeki rolüne ilişkin tutumlarından oluşur.

Demokrasinin gereği olarak, adil ve düzenli seçimler gösterilmektedir. Belirli aralıklarla düzenli bir şekilde yapılan seçimler, seçilenlerin ülke yönetiminde söz sahibi olması ile işleyen bir süreçtir. Bu süreç içinde siyasal kültür, seçmenin seçme özgürlüğünü de ifade eder. Bu bağlamda ise o ülke içinde yaşayan herkesin eşit bir şekilde seçme seçilme hakkına sahip olmasını, oy verebilmesini ve farklı dil, din, ırk, tercih ya da yönelim gözetmeksizin herkesin eşit şekilde her türlü hizmetten faydalanabilmesini gerektirmektedir. Yurttaşlık kültürü ise sadece bu boyutları içermemektedir. Ortak tarih bilinci, ortak kültür, ortak değerler ve aidiyet duygusu gibi kıstasları da içermektedir.

Almond ve Verba, bireylerin davranışlarını, değerlerini, inançlarını yurttaşlık kültürü içinde tartışır ki, bu da siyasal kültürün analiz edebileceği bir diğer düzey olan bireylerin siyasal süreçten beklentileri ile ilgili değerlendirilebilir. Sabri Sayarı ve Hasret Dikici Bilgin'in "Karşılaştırmalı Siyaset" kitabında, Almond ve Verba'dan aktardıkları tabloya göre "Yurttaşlık Kültürü" şeması; "Katılımcı Kültür", "Bağımlılık Kültürü" ve "Yerel Kültür" olarak sınıflandırılabilir. Buna göre;

Katılımcı Kültür

• Bireyler, kendilerinin vatandaş olduklarını bilir ve siyasete bu bilinçle ilgi gösterir.

terir.

- Siyasal sistemle ilgili ulusal gurur yüksektir.
- Oy vermek, gönüllü çalışma gibi toplumsal ve siyasal katılımın önemli olduğu konusunda bilinçlidir.
- Siyasal yetkinlik hissi yüksektir.
- Demokrasi için en gerekli siyasal kültür yapısına sahiptir.

Bağımlılık Kültürü

- Bireyler katılımcı kültüre göre daha düşük bir seviyede siyasete ilgi gösterir.
- Siyasal katılım daha düşük ve pasiftir.
- Siyasetle ilgili tartışma, oy verme gibi siyasal katılım türleri konusunda daha çekingen ve ilgisizdir.
- Siyasal yetkinlik hissi düşüktür ve siyasal süreçte bireyin önemi olduğuna dair inanç azdır.
- Toplumdaki diğer bireylere karşı duyulan güven azdır.
- Demokrasi bu kültür içinde daha az uygulanır.

Yerel Kültür

- Bireyler kendilerini toplumdan daha ziyade içinde yaşadıkları dar topluluk ile özdeşleştirir.
- Ülke siyasetinin bir parçası olmanın bir değeri ve önemi yoktur.
- Siyasal sistemden beklentiler düşüktür.
- Siyasal konularda tartışma, oy verme gibi siyasal katılım türleri konusunda herhangi bir ilgi ve istek yoktur.
- Demokrasinin yerleşebilmesi ve uygulanabilmesi son derece güçtür.

Yurttaşlık kültürü, vatandaşların siyasal konularda bilgili ve siyasal sistem ile ilgili siyasal istikrar sorununu ele alan bir sistemdir. Bu sistemin içinde yer alan bi-

reylerin, temel hak ve özgürlüklerinin ne kadar farkında olduğu, siyasete katılmaları ve kendilerini ifade etmelerinin ne ölçüde gerçekleştiği gibi konular ise önemli birer sorunsaldır. Günümüzde demokrasinin beşiği olarak gösterilen ve geleneksel bir "yurttaşlık kültürü"ne sahip olan Avrupa Birliği üyesi ülkelerde, birey hak ve özgürlükleri, insanların siyasete katılımı, ifade özgürlüğü, seçme-seçilme hakkı, ana dilde eğitim hakkı, ırkçılık ve ayrımcılık, kadın ve çocuk hakları gibi konularda ciddi sorunlar yaşandığı gözlemlenmektedir. Bu anlamda, bir Avrupa Birliği üyesi olmak isteyen Türkiye'nin karşısına çıkarılan sorunlar, benzer sorunları yaşadığı halde birliğe alınan Bulgaristan, Hırvatistan ya da Slovakya gibi ülkelerin karşısına çıkarılmamış veya hızla kapatılmıştır. Hırvatistan'ın AB'ye üye olması konusunda, Hırvat halkının sadece %47'si oy kullanmıştır. Geri kalan %53'lük kısım, siyasi katılım göstermemiştir. Bu durum Avrupa'nın pek çok ülkesinde de gözlemlenmektedir. 501 milyonluk Avrupa Birliği ülkelerinin seçimlere katılım oranları oldukça düşüktür. Örneğin 2009 yılındaki Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılım oranı sadece %43'tür. Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Siim Kallas Ekim 2005 tarihinde yaptığı bir konuşmada, AB vatandaşlarının % 70'inin birlik hakkında çok az bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Bu kıstaslar, Avrupalıların yurttaşlık kültürünün "katılımcı kültür" olmasının önünde büyük engeller teşkil eder.

Prof. Dr. Yılmaz Esmer'in Türkiye Değerler Atlası'nda belirttiği üzere siyasi kültürde "güven" duygusu çok önemlidir. 2013 Eurobarometre sonuçlarına göre AB

ülkelerinde halkın AB'ye olan güveninin de hızla düştüğü ortaya çıkmıştır. Sonuçlara göre İspanyolların %72'si, İngilizlerin %69'u AB'ye güvenmemektedir. İtalyanların güvensizlik oranı %53 iken, Almanların güvensizlik oranı %59'dur. 2010 yılında yapılan "Avrupa Vatandaşlık Raporu" ise halkın sahip olduğu siyasi, sosyal ve ekonomik hakların farkında olmadığını ortaya koymuştur. Solidar STK temsilcisi Conny Reuter, Avrupalıların sahip oldukları siyasi, sosyal ve ekonomik hakları bilmemesi ile ilgili olarak "Temel haklar sözleşmesi var. Ancak bunu çok az insan biliyor. Ayrımcılıkla mücadele konusunda birçok hak var. Ancak insanlar bunun farkında değil. Karşımıza çıkan en önemli sorun, vatandaşların sahip oldukları hakları bilmemesi ve onları talep etmemesi..." demektedir.

Bu bağlamda Avrupalıların yurttaşlık kültürü, "katılımcı kültür" mü, "bağımlılık kültürü" mü, yoksa "yerel kültür" müdür?

AB Ülkeleri, Siyasal Kültür ve Yurttaşlık Kültürü

Avrupa Birliği ülkeleri, bir yandan kendi ülkelerinin yurttaşları için bir ulusal yurttaşlık tanımlaması yaparken, diğer yandan da AB anayasası etrafında Avrupalılık üst kimliği tanımlaması yapmaktadırlar. Marco Martiniello'ya göre, Avrupa yurttaşlığı ilkesi ile amaçlanan durum, Avrupa'nın siyasi ve sosyal bütünleşmesini değil, iç pazarın sorunsuz işleyişini sağlamaktır. Ancak Avrupa Birliği'nin fikir önderlerinden biri olan, Milletler Cemiyeti Eski Genel Sekreteri Jean Monnet bu durumu "Biz devletler koalisyonu kurmuyoruz, insanları birleştiriyoruz"

ruz” sözleri ile açıklamıştır ve bu durum kültürel bir birleşmeyi ifade etmektedir. Fransız Dışişleri Bakanı Shuman’ın planı da Monnet’nin söylemi çerçevesinde oluşturulmuştur ve kültürel bir birleşmeyi amaçlamıştır. Avrupa Birliği ile gerçekleştirilmek istenen “Avrupalılık” kimliğinin kişisel haklar, siyasi katılım ve aidiyet açısından bir bütün olan yurttaşlık ölçütlerinin tamamıdır. Ancak yapılan araştırmalara göre aidiyet sorunu, Avrupalı halklarda “sorun” olarak görülmektedir.

Avrupa Birliği projesinin amacı, Amerika Birleşik Devletleri’ne benzer bir Avrupa Birleşik Devletleri kurmaktır. “Ortak para birimi (Euro), gümrüklerin kaldırılması, mal ve hizmetlerin serbest müdahalesi, sınırların kaldırılması, ortak dış politika, ortak ekonomik politika, tarım ürünleri fiyatlarının tek seviyeye getirilmesi, geri kalmış bölgeler için yardım paketi (milli gelirin %4’ü kadar), ortak Avrupa ordusu, ortak demokrasi.” Ancak burada eksik olan ABD’li yurttaşları bir araya getiren sistemin “siyasi yurttaşlık” olduğu görülmekte ve AB ülkelerinde insanların hem ulus devlet aidiyeti bulunmaktadır hem de “Avrupalılık” üst kimliğinde birleşmesi istenmektedir. Bu durumda Fransız ya da Alman olan birinin kendine bu kimliğinden önce -Amerikalı olmak gibi- “Avrupalı” olması istenmektedir. Böylece “AB yurttaşlığı, yurttaşlık ulus-devlet sınırlarının dışına çıkmıştır ve AB yurttaşlığı ile birlikte ilk kez yurttaşlık kan bağı ya da doğum yeri esaslarının dışında tanımlanır olmuştur.” Yapılan araştırmalara göre son yıllarda “Avrupa vatandaşlığı” algısı azalmıştır ve Avrupalıların kıtanın genelini ilgilendiren konulara ilgisi iyice düşmüştür. Bu

nedenle birliğin her ülkesinde “Vatandaşlarla Diyalog” adlı toplantılar düzenlenmektedir. Bu durum, Avrupa halklarının kendilerini yeteri kadar “Avrupalı” hissetmediklerini ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği, Avrupalılık bilinci ile yetiştirmeyi amaçladığı ve birleştirmeyi öngördüğü Avrupa halklarını düşünce ve ifade özgürlüğü, kadın hakları, göçmenlere hoşgörü, siyahi ve eşcinsellerin ötekileştirilmesine karşı çıkmak, basın özgürlüğü gibi pek çok alanda özgürlük sağladığı, hukukun üstünlüğü, demokratik olduğu gibi düşünceleri varsaymaktadırlar.

Avrupa’da yurttaşlık kültürünün yerleşip yerleşmediğini anlamak için Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılım oranlarına bakmak yeterlidir. 2013 İlkbahar döneminin Eurobarometre sonuçlarına göre, 2009’daki Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılım oranı %43’tür. Avrupalıların sadece %63’ü kendini AB vatandaşı hissetmektedir. Halkın sadece %46’sı bir AB vatandaşı olarak haklarının farkındadır ve Avrupalıların yalnızca %28’i AB’nin seslerine kulak verdiğini düşünmektedir. Serbest dolaşımın AB’nin sağladığı en olumlu getiri olduğunu düşünenlerin oranı %56’dır. Ülkeler arasındaki dağılımda Malta’nın %78.8 ile bu seçimlerde en çok katılımın gerçekleştiği ülke, Slovakya’nın ise %19.6 ile en az katılım gösteren ülke olduğu kaydedilmiştir.

Avrupa Birliği ülkeleri, 2007 yılının mart ayında, AB birleşmesinin 50. yılını kutlamıştır. Avrupa ülkelerinin liderleri 50. Yıl Bildirisi’nde -tıpkı Amerika’nın vaat ettiği gibi- “Avrupa, sınırlarının ötesine de demokrasi, istikrar ve refahın sağ-

lanması için çalışmaya devam edecek” demişlerdir ve artık barış içinde yaşayacakları mesajlarını vermişlerdir. Bildiride ayrıca terörizm, organize suç ve yasadışı göç ile mücadele edileceği de bildirilmiştir. Özgürlük ve demokrasi de bu sözlerle kısıtlanmıştır. Çünkü Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan pek çok yurttaş, özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra etnik ve dini ayrımcılığa maruz kalmıştır. Avrupalı siyasilerin başını çektiği kişi ve kurumlar, uzun yıllardır Avrupa’ya hizmet eden göçmenler, yabancı işçiler ve Müslümanlara karşı etnik ve dini ayrımcılığa gitmişlerdir. Oysaki Avrupa Birliği’ne üye devletler, Maastricht Anlaşması ile AB’nin kurulması kararının ardından, 1999 Helsinki Zirvesi’nde; “Barışın korunmasında, uluslararası işbirliği, demokrasi, insan hakları ve bireyin temel haklarının korunmasında, ortak dış politika, güvenlik ve savunma politikaları uygulama” kararı almışlardır. Ancak demokrasi, insan hakları, kadın hakları, ifade özgürlüğü gibi konularda başı çeken ve her fırsatta AB’ye girmek isteyen ülkelerdeki uygulamaları eleştiren AB ileri gelenleri, pek çok insan hakları ihlaline, ırkçı ve ayrımcı söyleme, ifade özgürlüğünün kısıtlanmasına ve sonuç olarak insanların siyasi katılımını olumsuz etkileyecek faaliyetlere imza atmaktadırlar. Bu durum Avrupa Birliği ülkelerinin “siyasi kültür”üne doğrudan etki etmektedir.

7 Aralık 2000 tarihinde Fransa’nın Nice kentinde imzalanan “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartları”na göre Avrupa Birliği’nin, özgürlük, eşitlik, demokrasi ve hukuk devleti ilkeleri üzerine kurulduğu belirtilmiştir. Metnin 10. maddesinde “Herkes, düşünce, vicdan ve din özgür-

lüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, toplum içinde veya özelde, ibadet ve öğreti vasıtasıyla dinini ve inancını ortaya koyma özgürlüğünü kapsar.”, 11. maddesinde ise “Herkes ifade özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları dikkate alınmaksızın, görüş sahibi olma ve fikir ve bilgilere erişim ve yayma serbestisini içerir.” denilmektedir. Ancak AB ülkelerinde bu yasaları ihlal eden pek çok örnek bulunmaktadır.

Örnekler:

Fransız politikacı Jacques Cordonniere seçim kampanyasında “Türklere hayır, Avrupa’ya evet” cümlelerini kullanmıştır. Fransa’da 400 binin üzerinde Türk, 4 milyonun üzerinde Müslüman yaşamaktadır.

Jacques Cordonniere’in seçim afişlerinden örnekler...

Bir başka AB ülkesi olan Hollanda’da siyaset yapan ve uzun yıllardır Müslümanları hedef alan ırkçı-ayrılıkçı söylemleri bulunan Hollandalı diplomat Geert Wilders ise “Hollanda’daki bütün camiler kapatılmalı. Bu ülkeye daha fazla Müslüman sokulmamalı. İslam’ın kötü uzantılarını kesmeliyiz. İçeridekileri bir an önce ülke dışına atmalı. Yeni gelenleri de almamalıyız.” diyerek, Batı demokrasilerinin önemle üzerinde durdukları insan haklarını, azınlık haklarını, din ve vicdan hürriyetini ihlal eden açıklamalar yapmıştır. Ancak Avrupa Birliği yasaları Wilders’i cezalandırmamıştır. Babası Nazi kurbanı, annesi ise göçmen olmasına rağmen Wilders, göçmenlere ve Müs-

lümanlara karşı çok saldırgan bir siyaset yürütmektedir. AB ülkesi Belçika'da da Müslümanlara yönelik ayrımcı bir siyaset güdülmektedir. Milliyetçi Vlaams Blok Partisi "ülke kültürüne ayak uyduramayan mültecilerin sınır dışı edilmesi" fikrini savunmaktadır.

AB'nin kurucu ülkesi Fransa ise 2007 yılını "Ermeni yılı" ilan etmiştir ve yurttaşların ifade özgürlüğünü sekteye uğratabilecek bir yasa çıkararak, "Ermeni soykırımı yoktur" diyen bilim insanlarına bile hapis ve para cezası veren bir yasayı uygulamaya koymuştur.

Danimarka, Hollanda, Fransa, Almanya başta olmak üzere birçok Avrupa gazetesinde yayımlanan ve Hz. Muhammed'e hakaret eden karikatürleri "ifade özgürlüğü" olarak tanımlayan Alman siyasiler ve din adamları, 2006 yılında MTV müzik kanalında yayımlanan "Popetown" isimli çizgi filme ise karşı çıkmışlardır. Papa ile dalga geçilen bu çizgi film için Almanya'nın Bavyera Eyaleti Başbakanı Edmund Stoiber, "Bu, mizah adı altında insanların dini hislerine saldırıdır. Dini

duygular ve inançların korunması gerekiyor. Bu nedenle dini sembolere hakaret edilmesine ve gülünç duruma sokulmasına karşı önlem almalıyız. Ceza yasası da buna göre değiştirilmelidir" yorumunu yapmıştır. Stoiber, Hz. Muhammed karikatürlerini ise "ifade özgürlüğü" kapsamında değerlendirmiştir. Bu durum Avrupa'da 5 milyon nüfusu olan Müslümanlara karşı bir ayrımcılık yapıldığını ve çifte standart uygulandığını açıkça göstermektedir.

Bir Avrupa Birliği ülkesi olan Polonya'da Nazi selamı veren iki Türk kökenli öğrenci gözaltına alınmıştır. Diğer bir Avrupa Birliği ülkesi olan Almanya'da ise yasal bir Nazi Partisi (NDP) bulunmaktadır ve parti üyeleri Nazi selamı da verebilmektedir. Bu durum, ülkelerin birliğini kabul eden ve üst bir anayasa olarak varlık gösteren Avrupa Birliği anayasasının iki ülke arasında kapsayıcı bir eşitliği sağlayamadığını göstermektedir.

Fransa İslamofobiyle Mücadele Birliği'nin (CCIF) raporuna göre ise sadece 2012 yılında göçmen asıllı vatandaşlar,

300'e yakın İslamofobik saldırıya maruz kalmıştır. Mağdurların büyük çoğunluğunu başörtülü kadınlar oluşturmaktadır. Danimarkalı milletvekili ve eski Kopenhag Belediye Başkanı Louise Frevert, kendi internet sitesinde Müslümanları Danimarka toplumundaki "kanseri tümör"e benzetmiştir. 'Radio Holger' adlı radyo da Londra saldırılarının ardından yaptığı bir yayında "terörizmle mücadele" için ülkedeki "Müslümanların öldürülmesi" çağrısında bulunmuştur. Yapılan araştırmalar, 3 milyona yakın Türk'ün yaşadığı Almanya'da da Müslümanlara karşı hoşgörüsüzlüğün arttığını ortaya koymaktadır. Allensbach Enstitüsü'nün 2006 Mayıs ayında yaptığı bir araştırmaya göre, Almanların %56'sı ülkedeki camilerin kapatılmasını savunmaktadır. Bir diğer AB üyesi ülke olan İngiltere'de de 2001 Eylül ile 2012 Ağustos tarihleri arasında "terör" suçlamasıyla gözaltına alınan ya da tutuklananların %47'sini Müslümanlar oluşturmaktadır.

Temel Haklar Şartları'nın 22. Maddesinde ise "Birlik, kültür, dil ve din çeşitliliğine saygı gösterir." denilmektedir. Ancak, birliğin üyelerinden biri olan Hollanda'da ana dilde eğitim yasaklanmıştır. Ülke nüfusunun azınlık olarak çoğunluğunu oluşturan Türkler, bu ülkede ana dilde eğitim görememektedirler.

Avrupa Birliği'nin kurucu ülkelerinden biri olan Almanya'da ise 2007 yılında yeni göçmen yasası yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile Türkler de kültürel ve psikolojik baskılara maruz kalmıştır. Almanya'ya gidecek Türklere dil bilme zorunluluğu getirilmekte, uyum kurslarına katılmayanlara ise para cezası öngörülmektedir.

Uyuma direnenler ise sınır dışı edilmekle tehdit edilmektedir. Ayrıca Almanya'da vatandaşlık için gurbetçilerin toplumsal ve özel hayatlarını sorgulayan "vicdan testi" uygulaması başlatılmıştır. Ocak 2007'den sonra yarım milyon yabancı, "uyum kursu"na gitmek zorunda kalmıştır. Ayrıca uyum kursları için kursiyerlerden 1.600 Euro'luk kurs ücreti talep edilmiştir. 475 bin Türk vatandaşının yaşadığı Hollanda'da da eski Uyum Bakanı Rita Verdonk'un zorunlu olarak uygulamaya koyduğu "uyum kursları" göçmenleri oldukça zorlamıştır. Uyuma direnenler ise para cezası ile cezalandırılmış ya da Hollanda vatandaşlıkları ellerinden alınmıştır. Bir diğer AB ülkesi olan İtalya'da ise Arap ve Afrikalı göçmenlere gözaltı kampında eziyet edilmiştir.

Yine bir diğer AB ülkesi olan Fransa'da, Roman ve Çingene asıllıların ülke dışına sürülmesi gerektiği, ülkenin Cumhurbaşkanı Sarkozy tarafından kamuoyuna açıklanmış ve bu uygulama başlatılarak, Roman kökenli Fransızlar ülkeden sürülmüştür. Üstelik Fransa, bu konudaki Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi kararlarını da tanımamıştır. Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği, Fransız hükümetinin Roman politikasının Fransa'nın bu iki kuruma olan üyeliğinden kaynaklanan yükümlülükleriyle bağdaşmadığını belirtmektedir. Bütün bu durumlar, Avrupa'daki "Avrupa yurttaşlığı"nın önünde ulus devletlerin kendi, demokratik olmayan uygulamalarının da bulunduğunu, siyasi kararlar ve yasaların pek çok kez ihlal edildiğini ortaya koymaktadır. İnsanlar "din ve vicdan hürriyeti", "ifade özgürlüğü" gibi hürriyetlere sahip ola-

madığında doğrudan siyasi katılım faaliyetleri de kısıtlanmış demektir. Oysaki Avrupa Birliği yasalarına göre Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde herkes eşit sayılmaktadır. Ancak ülkelerin iç yasaları da bulunmaktadır. Bu nedenle tam eşitlik söz konusu olamamakta ve AB yurttaşı olmak konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır.

Suriye'deki savaştan kaçan Suriyeli mültecilerin Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmek istemeleri de Avrupalılar tarafından büyük tepki ile karşılanmıştır. AB üyesi Yunanistan'ın sahil güvenlik ekiplerinin Suriyelileri taşıyan botları patlatmasının görüntüleri ortaya çıkmış, ancak "insan hakları", "yaşam hakkı", "çocuk hakları", "kadın hakları" gibi söylemlerle her fırsatta başka ülkelere yaptırımlarda bulunmaya çalışan AB ülkelerinden bu cinayetlere hiç tepki yükselmemiştir. Yine bir başka AB üyesi olan Slovakya, Suriyeli mültecilerden sadece Hristiyan olanlarını kabul edeceklerini, Hristiyanlık dinine inanmayanları mülteci olarak kabul etmeyeceğini açıklamıştır. Oysa Avrupa Birliği ülkeleri Suriye'deki savaş tetiklemiş, NATO'nun Füze Kalkanı'nı ve Patriot Füzeleri'ni "Suriye'den gelebilecek tehditler" bahanesi ile Türkiye'ye kurdurmuş ve Suriyeli muhalif teröristleri desteklemiştir. Bu destek; silah yardımı, askeri eğitim, para ve ilaç tedariki gibi birçok alanı kapsamaktadır. Özellikle İngiltere ve Fransa, muhaliflere silah yardımı için diğer ülkelere talepte bulunmuş, Suriyeli muhaliflere silah gönderiminde başı çekmişlerdir.

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 6. maddesi ise "Özgürlük ve güvenlik

hakkı"na ayrılmıştır ve yasada "Herkes, özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir." denilmektedir. Ancak birliğe üye olmaya çalışan ülkelere zorluklar çıkaran AB ülkeleri, kadın hakları ve aile içi şiddet konusunda da pek çok sorun yaşamaktadır. Aile içi şiddet verilerine göre Avrupa Ortak Pazar'ın 6 kurucu üyesinden biri olan Hollanda'da her gün 5 kadından 1'i şiddete maruz kalmaktadır. İngiltere'de her 3 günde 1 kadın, Fransa'da her 4 günde 1 kadın aile içi şiddet nedeniyle öldürülmektedir. Uluslararası Af Örgütü ise Avusturya'da "sistemli ırkçılık" yapıldığını açıklamıştır.

Avrupa'da insanların temel hak ve özgürlüklerini ihlal eden bir başka uygulama da giysilerle ilgilidir. Hollanda'da insanların giyim özgürlüğünü kısıtlayan bir yasa tasarısı gündeme getirilmiş ve peçe takmanın yasaklanması istenmiştir. Fransa, İspanya, Belçika gibi çeşitli AB ülkelerinde de peçe yasağı başlatılmıştır.

Türkiye ile eş zamanlı olarak Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusunda bulunan Hırvatistan'da ise yolsuzluk, işsizlik, savaş suçları, tarım ve hayvancılık politikalarındaki eksiklikler, sınır sorunları gibi sorunlar devam etmesine rağmen, ülke Avrupa Birliği üyeliğine alınmıştır. AB yasalarının "Sınır sorunu olan ülkeler birliğe alınamaz" kistası da delinmiş ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile sorunu olan Kıbrıs, sadece Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin temsili ile birliğe alınmıştır. 2013 yılında yayımlanan "AB Genişlemesinin Geleceği" adlı raporda ise Romanya, Bulgaristan gibi ülkelerin üyelik sürecindeki sorunlarına dikkat çekilmiş ve Kıbrıs sorunu çözülmeden üyeliğin

gerçekleşmiş olmasının hata olduğu belirtilmiştir.

Avrupa Birliği konusunda yapılan araştırmalarda halkın siyasete ilgisinin de düşük olduğu ortaya çıkmıştır. 501 milyon nüfusu olan Avrupa Birliği'nde kadınların temsili ve gençlerin siyasete katılımı gibi konularda nüfusa oranla temsil düşüktür. Kadınların siyasi temsili açısından AB ülkelerindeki veriler genel dünya ortalamasının üzerindedir, ancak bu oran erkeklerin siyasete katılımı oranının çok altındadır. Inter-Parliamentary Union'ın 31 Temmuz 2009 verilerine göre dünya parlamentolarında kadınların temsil oranı % 18,3'tür. Avrupa'da ise bu oran % 19,3'tür. Avrupa'da yerel meclislerdeki kadın ortalaması ise %24'tür.

Boğaziçi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi'nin Madrid Özerk Üniversitesi, Granada Üniversitesi ve Avrupa ile Diyalog Derneği ile ortaklaşa gerçekleştirdiği "Avrupalıların Müstakbel Bir AB Üyesi Olarak Türkiye'ye Bakışları ve Türkiye'nin Avrupalılaştırma Sorunları" başlıklı araştırmada AB-Türkiye karşılaştırması yapılmış ve Avrupalı gençlere Türkiye ile ilgili kavramlar sorulmuştur. Araştırmanın sonucunda Avrupalı gençlerin şarkıcı "Tarkan, Hadise, Galatasaray ya da İstanbul" gibi siyasetten uzak sözcüklerle Türkiye'yi tanıdıkları ortaya çıkmıştır. Avrupalı gençlerden sadece 22,4'ü Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ı tanımaktadır. Avrupalı gençlerin popüler kültüre ve futbola ilgisi siyasi konulardan daha önde gelmektedir. Ayrıca yapılan araştırmalar Avrupalıların Avrupa Parlamentosu'ndaki üyelerin neler yaptığından haberdar olmadığını

da ortaya koymuştur. Üstelik bunun için AB ülkelerinde siyasi katılımı artırmak için çeşitli bürolar kurulmuştur ve 2013 yılı da "Avrupa Vatandaşlığı Yılı" ilân edilmiştir.

Temel Haklar Şartları'nın 5. bölümü ise "vatandaşlık hakları"na ayrılmıştır. Bütün AB ülkelerinin üzerinde anlaşmaya vardığı bu metnin 5. bölümünün 1. maddesinde "Birliğin her vatandaşı, ikamet ettiği üye devlette, o devlet vatandaşlarıyla aynı şartlarda, Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy verme ve aday olma hakkına sahiptir." denilmektedir. Oldukça demokratik görünen bu madde de çeşitli uygulamalarda hayata geçememektedir. Örneğin Avrupa Birliği vatandaşları Avrupa Konseyi'nin seçiminde oy kullanamamaktadır. Konsey üyeleri, Avrupa'daki devlet yöneticilerince seçilmektedir. Bu ise demokratik olmayan bir durumdur. Lizbon Anlaşması ile Avrupa Birliği bayrağından da marşından da vazgeçmiştir. AB dönem başkanlığı bu anlaşma ile birlikte 6 ayda bir değil, 2,5 yılda bir değiştirilme kararı alınmıştır ve bu durum da referanduma sunulmamıştır. Böylece siyasi katılımcı kültürün önünde engeller bulunmaktadır. Bu durum da Almond ve Verba'nın ortaya koyduğu "Katılımcı Kültür" ilkesinin de Avrupa Birliği ülkelerinde iyi bir şekilde işletilmediğini ortaya koymaktadır. Bir yandan "Avrupalılık" bilincinin oluşturulmaya çalışılması ve sınırların kalktığının ifade edilmesi, diğer yandan ülkelerin Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi kararlarını tanımayan uygulamalara imza atması, "katılımcı kültür"ün Avrupa'da yasalarla sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Oysa Avrupa Birliği

üyeleri, daha demokratik ve katılımcı bir siyaset öngördüklerini belirtmektedirler.

Türkiye’de Siyasal Kültür ve Yurttaşlık Kültürü

Türkiye siyasal kültür açısından tarihte dönemin en çağdaş ve ileri kurumlarının yer aldığı Batı’ya yönelmiş bir ülkedir. 1923 yılında Cumhuriyet kurulmuş, halka seçme seçilme hakkı tanınmıştır. Çok partili hayata geçilmesi ile birlikte, hedeflendiği gibi demokratik bir ülke olma yolunda adımlar atmıştır. Çok partili hayattan sonra da siyasal kültür açısından Batı ile yöndeşik bir düzen içinde hareket edilmiştir.

Türkiye, 1945 yılında San Francisco Konferansı’na katılarak Birleşmiş Milletler’in kurucu üyeleri arasında yer almıştır. 1947’de Truman Doktrini’ne dâhil olmuş, 1948 yılında da Amerika’nın Marshall yardımından yararlanmaya başlamış ve OECD’ye (İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) dâhil olmuştur. Türkiye’nin Avrupa Konseyi üyeliği ise 1949 yılında gerçekleşmiştir. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne ilk katılma hedefi ise AB’nin kuruluşu olan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)’na başvurduğu 1959 tarihidir. Bu tarihten 4 yıl sonra da Türkiye ile AET arasındaki ortaklık anlaşması olan “Ankara Anlaşması” imzalanmıştır. 1970 yılında ise AET ile Türkiye arasında bir “ek protokol” imzalanmış, 1973 yılında da yürürlüğe girmiştir. 1987’de Türkiye AB’ye tam üyelik başvurusu yapmıştır, ancak 1989’da Avrupa Komisyonu Türkiye’nin tam üyeliğini reddetmiştir. 1990 ve 1991 tarihleri arasında Avrupa Birliği’nin kurucu anlaşması olan Maastricht Anlaşması imzalanmıştır. 1992 yılında Kopen-

hag Kriterleri yayımlanmıştır. 1996 yılında ise Türkiye, AB Gümrük Birliği’ne girmiştir. 1997 yılında Lüksemburg’da toplanan Avrupa Konseyi, Türkiye’nin AB üyeliği talebini reddetmiş ve 1998’de Türkiye’nin ilk “AB yolunda ilerleme raporu” açıklanmıştır. 1999 yılında ise Helsinki’de toplanan Avrupa Birliği Konseyi, Türkiye’yi ilk kez “aday ülke” olarak kabul etmiştir. Bunun üzerine Türkiye 2000 yılında Avrupa Birliği Genel Sekreterliği’ni kurmuştur. 2001 yılında ise Türkiye ile Kopenhag Kriterleri’ni yerine getirme önceliği kabul edilerek “Katılım Ortaklığı Belgesi” imzalanmıştır. 2005 yılında ise Türkiye ile AB arasında katılım müzakereleri başlamıştır.

Bu şekilde gelişen bir tarihi süreç içinde Türkiye, Avrupa Birliği ile birleşmeye çalışırken, Avrupa Birliği’nin siyasal, kültürel, ekonomik taleplerini karşılamaya çalışmıştır. Türkiye, AB sürecinde en çok fasıl açılan ülkedir. Müzakerelere Türkiye ile birlikte başlayan Hırvatistan, pek çok sorununa rağmen birliğe alınmıştır, ancak Türkiye, başta Kıbrıs meselesi, özgürlükler ve ekonomik sorunlar olmakla birlikte pek çok soru ve sorunla karşılaşmaktadır. Avrupalı siyasetçiler ve düşünürler, Türkiye’nin “Avrupalı” olmadığına inanmaktadırlar. Bu nedenle de Türkiye’nin AB üyesi olamayacağını savunan siyasetçiler, Türkiye’ye Doğu’ya yönelmesini öğütlemektedir. Türkiye’nin Avrupa Birliği üyesi olmasının istenmemesinin nedenlerinden biri de “yurttaşlık kültürü” ile ilgilidir. AB yasalarına göre, Avrupa Birliği üyesi olan her ülkenin vatandaşları “Avrupalı” sayılmaktadır. Ancak Avrupalılar, Türklerin Avrupa’ya ait olmadığını düşünmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın başlangıç kısmında "Her Türk vatandaşının bu Anayasa'daki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanabileceği" vurgulanmış, Anayasa'nın ikinci kısmındaki "Temel hak ve hürriyetlerin niteliği" kısmında "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir." denilmiştir. 10. maddede ise "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşittir." denilmiştir. Vatandaşlıkla ilgili tanımlama ise "Siyasi haklar ve ödevler" kısmındaki "Türk vatandaşlığı" bölümünde şöyle açıklanmıştır: "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür."

Türkiye Cumhuriyeti devleti de tıpkı AB ülkelerinde olduğu gibi ifade özgürlüğü, seçimlerde %10 barajı, kadın ve çocuk hakları, aile içi şiddet gibi konularda çok çeşitli zafiyet sorunları yaşamaktadır. Prof. Dr. Yılmaz Esmer'in hazırladığı Türkiye Değerler Atlası'na göre Türkiye'nin "kimlik, aidiyet ve milliyetçilik" araştırma sonuçlarına göre toplumun %88'i Türk olmaktan son derece mutlu olduğunu belirtmekte ve aidiyetlerinin Türklük olduğunu ifade etmektedir. Türk ve Müslüman kimliklerinin aidiyeti konusunda 4'te 3 çoğunluk Müslümanlık aidiyetine öncelik vermektedir. Inglehart ve Norris'in cinsiyet eşitliği ölçeğinde Türkiye, 60 ülke arasında 48. sıradadır. Kişilerarası güven açısından 13 ülke arasından 10. sıradadır. Kurumlara güven konusunda, orduya güven %76, TBMM'ye güven %58, hükümete güven %62, AB'ye güven ise %39'dur. Türkiye,

dünyanın en dindardır ülkelerinden biridir. Türk toplumunu Avrupa toplumlarından ayıran en önemli iki özellik adın-erkek eşitsizliği ve kadına biçilen toplumsal roldür. "Erkekler kadınlardan daha iyi siyasetçi olur" görüşüne katılanların oranı %71. Bu oran 2000'de %62'dir.

Yüksek Seçim Kurulu verilerine göre Türkiye'de seçimlere katılma oranları oldukça yüksektir. 12 Eylül 2010 referandumunda, seçimlere katılım oranı %71 olarak gerçekleşmiştir. Referandumda yurt içi ve dışı seçmen kütüğüne kayıtlı 52 milyon 51 bin 828 kayıtlı seçmenden, 38 milyon 369 bin 99'u oy kullanmıştır. 2011 seçimlerinde ise seçim katılım %87,15 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yerel seçimlerine seçmenlerin yüzde 85.19'u, 2007 genel seçimlerine seçmenlerin yüzde 84.24'ü, 2004 yerel seçimlerine seçmenlerin yüzde 76.25'i, 2002 genel seçimlerine seçmenlerin yüzde 75.13'ü katılmıştır. 1999 genel seçimlerinde ise seçmenlerin yüzde 87.11'i sandığa gitmiştir. 1 Kasım 2015 Genel Seçimleri'ne katılım ise yüzde 86'dır.

Bu verilere bakıldığında Türkiye'de siyasi katılımın yüksek olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'de yolsuzluk, siyasi davaların güvenilmezliği, siyasilerin hukuka müdahale etmesi, ifade ve gösteri yapma özgürlüğünü kısıtlayan uygulamaların gerçekleşmesi, yolsuzluk operasyonu ile basına sansür uygulanması, Gezi eylemleri ile halkın demokratik tepkisini dile getirmesinin engellenmesi gibi sebepler, halkın siyasete katılımını engellemektedir. Türkiye'de siyasi katılımın önündeki en büyük engellerin başında %10 barajı gelmektedir. Ayrıca kadın ve

gençlerin Türk siyasetine katılımları da oldukça düşüktür. Çıkarılan yasalarla 30 yaş altındakilerin de milletvekili seçilmesine olanak sağlanmasına rağmen, mecliste 30 yaş altında milletvekili bulunmamaktadır ve meclisteki kadınların oranı da sadece %14,41'dir .

Türkiye'de siyasete ilgi yüksek olarak görünmekle birlikte siyasi konularda bilgi sahibi olmak durumu da genel olarak düşüktür. Türkiye'deki gençlerin sadece %27'si siyasi parti üyeliğine sıcak bakmaktadır. Yerel meclislerdeki kadın ortalaması Türkiye'de 2,5'tir. Türkiye'de siyasi katılım gösteren insanların sivil toplum örgütü ve sendika üyelik rakamları da farklılık göstermektedir. Türklerin sendikalara üyelik sayıları 1.375.661 kişidir.

Türkiye'deki sivil toplum kuruluşu sayısı 2013 yılı itibarıyla 80 bin 212 dernekten oluşmaktadır. Bu sayı 2013 verilerine göre 98 bine ulaşmıştır. E-devlet sistemine kayıtlı olarak ise 56 vakıf, 48 dernek, 32 mesleki kuruluş ve 48 sendika olarak toplam 184 STK bulunmaktadır. Bu STK'lara üye olanların ortalama sayısı ise ortalama olarak 9 milyon kişidir. Buna karşın özellikle Türkiye'de siyasete ilgi gösterilmemektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun yaptığı araştırmaya göre, Türkiye'deki 15-24 yaş arası grubu oluşturan gençlerin ilgisiz olduğu konuların başında sendika ve dernek faaliyetleri gelirken, 25-64 yaş grubunu oluşturan yetişkinlerin ilgi göstermedikleri alanların başında ise sırasıyla moda, sendika, dernek faaliyetleri ve siyaset konuları gelmektedir. Bu durum, Türklerin de siyasi konularda ilgisiz olduğunu ve "bağımlılık kültürü" esasına

göre hareket ettiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç

Almond ve Verba'dan aktardıkları tabloya göre "yurttaşlık kültürü" şeması; "katılımcı kültür", "bağımlılık kültürü" ve "yerel kültür" olarak üç kısımda incelenmektedir. Bu tablo bağlamında incelenen Avrupa Birliği ülkelerindeki uygulamalar ile bir AB ülkesi olma yolunda adımlar atan Türkiye'nin yurttaşlık kültürü arasında farklar olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre, verilen örnekler doğrultusunda hem Avrupa Birliği ülkelerinde hem de Türkiye'de "bağımlılık Kültürü"ün bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Avrupa Birliği yasalarına göre, AB yurttaşlığı "katılımcı kültür" seçeneği göstermesine rağmen, uygulamada farklılıkların olması ve Eurobarometre sonuçlarına göre de AB vatandaşlarının siyasete katılım oranlarının %50'ye bile ulaşamaması, %70'inin ise Avrupa Birliği hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, halkın siyasete yoğun katılım göstermediğini ortaya koymaktadır. Prof. Dr. Yılmaz Esmer'in de belirttiği gibi siyasi katılımın ön koşullarından biri de "güven" duygusudur. Ancak yapılan araştırmalar hem Türkiye'de hem de Avrupa Birliği üyesi ülkelerde siyasete güvenenlerin oranlarının hızla düştüğünü göstermiştir. Yapılan araştırmalar ayrıca Avrupalıların siyasi, kültürel ve sosyal haklarından yeterince haberdar olmadıklarını ortaya koymuştur.

Türkiye'deki verilere göre ise seçimlere katılım oranlarına bakıldığında halkın siyasete ilgisinin yüksek olduğu sonucuna varılabilir, fakat ülkedeki uygulama-

lar, siyasi demokrasiyi ve özgürlükleri sınırlamaktadır. Bu durum da siyasete katılımın önünde engel oluşturmaktadır. Ayrıca yapılan araştırmalar her iki ülkede de insanların popüler kültüre olan ilgi ve bilgisinin siyasi konulara oranla daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Avrupa Birliği ülkeleri demokrasi kültürü açısından daha gelişmiş olsalar da siyasi kültürleri -Türkiye’de olduğu gibi- “bağımlılık kültürü” geleneği göstermektedir. Almond ve Verba’nın “yurttaşlık kültürü” şemasında da belirttiği gibi bağımlılık kültürüne sahip toplumlarda “bireyler, katılımcı kültüre göre daha düşük bir seviyede siyasete ilgi gösterir. Siyasal katılım daha düşük ve pasiftir. Siyasetle ilgili tartışma, oy verme gibi siyasal katılım türleri konusunda daha çekingen ve ilgisizdir. Siyasal yetkinlik hissi düşüktür ve siyasal süreçte bireyin önemi olduğuna dair inanç azdır. Toplumdaki diğer bireylere karşı olan duyulan güven azdır. Demokrasi, bu kültür içinde daha az uygulanır.” Bu bağlamda hem “Avrupalılık kimliği” ile Avrupa yurttaşları hem de Türkler “bağımlılık kültürü”ne sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmanın amacını oluşturan “AB ülkeleri ‘yurttaşlık kültürü’ açısından Türkiye’den ileri midir?” sorunsalı ile çalışmanın sonucunda Avrupa Birliği üyesi ülkelerde “yurttaşlık kültürü”nün Türkiye ile farklılık gösterdiği, fakat hem Türkiye’de hem de AB ülkelerinde yeterince gelişmiş olmadığı sonucuna varılmıştır.

Notlar

1) Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. “Avrupa Birliği’nin Tarihçesi”. 07.12.2013

2) A.g.e.

3) A.g.e.

4) Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. “Eğitim ve Kültür”, 08.12.2013

5) Türk Dil Kurumu. “Güncel Türkçe Sözcük”. Son Erişim Tarihi: 11.12.2013

6) Kaya, Ayhan. “Avrupa Birliği Yurttaşlığı”. İstanbul Bilgi Üniversitesi, 21.12.2013

7) Lazareff, Pierre. (Çev. Şevket Rado) “Fransa’da Basın Rezaletleri”. İstanbul Üniversite Kitabevi. 1946. s. 8.

8) Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Bakanlığı. “Katılım Müzakereleri”. 11.06.2013

9) Türk Dil Kurumu Sözlüğü. ‘Kültür’ tanımı.

10) Sayarı, Sabri ve Bilgin, Hasret Dikici. “Karşılaştırmalı Siyaset”. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2013. İstanbul. S. 203-204

11) A.g.e. S. 156

12) A.g.e. S. 106

13) A.g.e. S.107

14) A.g.e. S.108

15) Akşam gazetesi. “Hırvatistan AB’ye ‘evet’ dedi”. 23.01.2012

16) NTVMSNBC. “Merkel: Şansınızı başka ülkelerde deneyin”. 04.07.2013

17) Euronews. “Avrupa’nın geleceğine kim inanıyor”. 11.11.2013

18) Yiğit, Dilek. “Avrupa Birliği’nde Karar Alma Sürecinde Katılım ve Avrupa Vatandaşları Girişimi”. Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi. 2011. Sayı: 26. S. 39

19) Esmer, Yılmaz. “Türkiye Değerler Atlası”. Bahçeşehir Üniversitesi. 03.10.2012

20) Milliyet gazetesi. “Avrupalı AB’ye güvenmiyor”. 26.04.2013

21) Euronews. “Avrupalıyım ama...”. 13.05.2013

22) Euronews. “AB’den vatandaşlara bilgilendirme kampanyası”. 22.01.2013

23) Altınbaş, Deniz. “Avrupa Birliği’nin Başarısız Girişimi: Avrupa Yurttaşlığı”. Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi. 2009. S. 97

24) New York Times. Stephen Castle. “Crisis Batters E.U.’s Longtime Cherished Nation of Members’ Equality”. 07.12.2011

- 25)** Özmen, Aslan. "Türkiye Avrupa Birliği'ne Niçin Girmemelidir". Önsöz Basım ve Yayıncılık. 2004. İstanbul. S.7
- 26)** A.g.e.
- 27)** Dündoğdu, Yeşim. "Avrupa Birliği Yurttaşlığı Avrupa Kimliği Sorununa Çözüm Oluşturabilir mi?". Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi. 2004. S.17
- 28)** A.g.e.
- 29)** Euronews. "Avrupa'nın geleceğine kim inanıyor". 11.11.2013
- 30)** CNN Türk. "50. Yıl Bildirgesi Berlin'de İmzalandı". 25.03.2007
- 31)** A.g.e.
- 32)** Pehlivanoglu, A. Öner. "Sevr, Lozan Antlaşmaları ve Avrupa Birliği". Kastaş Yayınları. 2005. İstanbul. S. 144
- 33)** Avrupa Birliği anayasasının 'Başlık II' ve 'Madde I-9' bölümünde yer alan 'Temel haklar' kısmının 1. maddesinde "Birlik, Anayasa'nın II. Bölümü'nü oluşturan Temel Haklar Şartı'nda ortaya koyulan hakları, özgürlükleri ve ilkeleri tanıır" denilmiştir. Bu madde ile Temel Haklar Şartı'ndaki maddelerin AB ülkelerince tanındığı ortaya konulmuştur.
- 34)** Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. Şart, Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesinin C serisinin 364'üncü sayısında, 18 Aralık 2000 tarihinde yayımlanmıştır.
- 35)** Takvim gazetesi. "Fransa'da 50 bin Türk daha seçmen oldu". 24.04.2012
- 37)** Sabah gazetesi. "Hangi ülkede kaç Müslüman var". 15.08.2011
- 38)** BBC. "Geert Wilders: En büyük sorun İslam". 14.07.2013
- 39)** NTVMSNBC. "Müslüman'a değil, İslam'a karşıyım". 21.02.2012
- 40)** NTVMSNBC. "Fortuyn'un Katil Zanlısı Çevre Eylemcisi". 07.05.2002
- 41)** NTVMSNBS. "Fransa 'soykırım' teklifini kabul etti". 22.12.2011
- 42)** Hürriyet gazetesi. "Çizgi Papa oynatılmaz". 16.04.2006. S. 24
- 43)** Radikal gazetesi. "Nazi selamı veren iki Türk tutuklandı". 09.12.2013
- 44)** Zaman gazetesi. "Müslümanlar, terör paranoyası ve ırkçılıkla beslenen İslamofobiye karşı yasa istiyor". 26.08.2006
- 45)** Yeni Aktüel. "Danimarka, Türkiye olur mu!". 21.12.2013
- 46)** A.g.e.
- 47)** A.g.e.
- 48)** Uluslararası İnsan Hakları İzleme Merkezi (UHİM). "İngiltere'de Müslümanlara baskı terörü". 14.09.2013
- 49)** Bugün gazetesi. "Hollanda'da anadil öğretimi talebi reddedildi". 13.11.2013
- 50)** Hürriyet gazetesi. "Almanya 'Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu' dedirtiyor". 27.10.2011
- 51)** a.g.e.
- 52)** A.g.e.
- 53)** Zaman gazetesi. "Avrupa'daki uyum kursu gurbetçiler için çileye dönüştü". 07.01.2007
- 54)** BBC Türkçe. "Göçmenlere gözaltı kampında eziyet". 18.12.2013
- 55)** NTVMSNBC. "Sarkozy, Romanları sınır dışı etmeyi sürdürüyor". 26.08.2010
- 56)** Sabah gazetesi. "Avrupa Anayasası". 22.12.2013
- 57)** Hürriyet gazetesi. "Yunan sahil güvenlik mülteci botunu böyle batırdı". 20.11.2015
- 58)** Euronews. "Slovakya sadece Suriyeli Hristiyan mültecileri kabul edecek". 19.08.2015
- 59)** T24. "Fransa ve Britanya'dan Suriyeli muhaliflere silah yardımı". 13.03.2013
- 60)** a.g.e.
- 61)** Türkiye gazetesi. "Batılı kadın daha çok dayak yiyor". 13.03.2011
- 62)** Hürriyet gazetesi. "Af Örgütü'nden Avusturya'ya ırkçılık suçlaması". 29.05.2009
- 63)** Hürriyet gazetesi. "Fransa'da peçe yasağı başladı". 11.04.2011
- 64)** BBC Türkçe. "Hırvatistan: AB üyeliği yolundaki dönüşüm". 28.04.2013
- 65)** Pehlivanoglu, A. Öner. "Sevr, Lozan Antlaşmaları ve Avrupa Birliği". Kastaş Yayınevi, 2005. İstanbul. s. 143
- 66)** Bugün gazetesi. "İngiliz Lordlar: Kıbrıs meselesi çözülmeden Güney Kıbrıs AB'ye

üye olmamalıydı". 06.03.2013

67) Şahin, Funda. "Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri ve Üye Profilleri". T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. 2011. Ankara. s. 17

68) A.g.e. s. 25

69) Radikal gazetesi. "Avrupalıların yüzde 51.8'i Türkiye'yi istemiyor". 18.11.2009

70) A.g.e.

71) Euronews. "Avrupa seçimlerine katılım nasıl artırılabilir?". 01.04.2013

72) Euronews. "Avrupa vatandaşı olarak haklarım nelerdir?". 22.03.2013

73) Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. "Avrupa Komisyonu". 04.07.2011

74) Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. "Lizbon Anlaşması". 22.12.2013

75) Yiğit, Dilek. "Avrupa Birliği'nde Karar Alma Sürecinde Katılım ve Avrupa vatandaşları Girişimi". Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi. 2011. Sayı: 26. s. 36

76) Tocci, Nathalie. "Türkiye'nin Avrupa'daki Geleceği". İnkılap Yayınevi. İstanbul. s. 13-17

77) Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. "Avrupa Birliği'nin Tarihçesi". 07.12.2013

78) NTVMSNBC. "Türkiye, Avrupa'ya ait değil". 04.07.2013

79) A.g.e.

80) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Beta Kanunlar Serisi. Mart 2005. s. 5, 10, 11.

81) A.g.e. s. 57-58.

82) Esmer, Yılmaz. "Türkiye Değerler Atlası". Bahçeşehir Üniversitesi. 03.10.2012

83) Radikal gazetesi. "Eylül sandık başında geçti". 22.12.2010

84) Habertürk gazetesi. "Seçimde bir rekor daha kırıldı". 13.06.2011

85) Habertürk gazetesi. "1 Kasım seçimine katılım oranı belli oldu". 01.11.2015

86) NTVMSNBC. "Yüzde 10 barajının öyküsü". 30.03.2011

87) Birgün gazetesi. "Bıyığın İktidarı". 12.11.2013

88) Milliyet gazetesi. "Türk gençliğinin kimliğini milliyeti ve dini belirliyor". 23.01.2011

89) Şahin, Funda. "Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri ve Üye Profilleri". T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. 2011. Ankara. s. 25

90) Memurlar.net. "Sendika üye sayıları resmi olarak açıklandı". 10.08.2012

91) Radikal gazetesi. "Türkiye'deki derneklerin beşte biri cami ve Kur'an kursu için". 03.01.2009

92) Ankara Valiliği. "Ankara Sivil Toplum Kuruluşları Platformu". 06.12.2013

93) E-devlet. "Sivil Toplum Kuruluşları". 26.12.2013

94) Radikal gazetesi. "Türkiye'deki derneklerin beşte biri cami ve Kur'an kursu için". 03.01.2009

95) Vatan gazetesi. "Bu konuları hiç sevmiyoruz". 10.07.2013

96) A.g.e.

Kaynakça

Kitaplar

1) Kutluk, Rıdvan. Avrupa Birliği ve Türkiye. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul. 2005.

2) Lazareff, Pierre. (Türkçesi: Şevket Rado) Fransa'da Basın Rezaletleri. Üniversite Kitabevi. İstanbul. 1945.

3) Özmen, Aslan. Türkiye Avrupa Birliği'ne Niçin Girmemelidir. Önsöz Basım ve Yayıncılık. İstanbul. 2004.

4) Pehlivanoglu, A. Öner. Sevr, Lozan Antlaşmaları ve Avrupa Birliği. Kastaş Yayınevi. İstanbul. 2005.

5) Sayarı, Sabri ve Bilgin, Hasret Dikici. Karşılaştırmalı Siyaset. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul. 2013.

6) Tocci, Nathalie. Türkiye'nin Avrupa'daki Geleceği. İnkılap Yayınevi. İstanbul. 2013. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Beta Kanunlar Serisi. Mart 2005.

Dergiler

7) Altınbaş, Deniz. Avrupa Birliği'nin

Başarısız Girişimi: Avrupa Yurttaşlığı. Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi. 2009. s. 97.

8) Gündoğdu, Yeşim. Avrupa Birliği Yurttaşlığı Avrupa Kimliği Sorununa Çözüm Oluşturabilir Mi?. Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi. 2004. Sayı: 2.

9) Yiğit, Dilek. Avrupa Birliği'nde Karar Alma Sürecinde Katılım ve Avrupa Vatandaşları Girişimi. Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi. 2011. Sayı: 26

Makale, Araştırma ve Yayınlar

10) Kaya, Ayhan. Avrupa Birliği Yurttaşlığı. İstanbul Bilgi Üniversitesi. <http://digita-leurope.bilgi.edu.tr/html/3-2/index.html> (Son Erişim: 21.12.2013)

11) Şahin, Funda. Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri ve Üye Profilleri. T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara. 2011.

12) DPT, Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/hukuk/temelhak.pdf> (Son Erişim: 22.12.2013)

13) Dilekli, Selin ve Yeşilkaya, Kadriye. Maastricht Kriterleri. Devlet Planlama Teşkilatı – Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü. Aralık 2002.

14) Esmer, Yılmaz. Türkiye Değerler Atlası 2012. Bahçeşehir Üniversitesi. http://www.bahcesehir.edu.tr/haber/turkiye_degerler_atlasi_2012_yayinlandi (Son Erişim: 12.12.2013)

Gazete ve İnternet Bağlantıları

15) BBC. "Geert Wilders: 'En Büyük Sorun İslam'". 2013. http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/07/130714_geert_wilders_islam.shtml (Son erişim: 14.07.2013)

16) BBC Türkçe. "Hırvatistan: AB üyeliği yolundaki dönüşüm". 2013. http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/04/130424_hirvatistan_ab_uyeligi.shtml (Son erişim: 19.12.2013)

17) BBC Türkçe. "Göçmenlere gözetli kam-

pında eziyet". 2013. http://www.bbc.co.uk/turkce/multimedya/2013/12/131218_vid_lampedusa_gocmenler.shtml (Son erişim: 21.12.2013)

18) Bugün gazetesi. "Hollanda'da anadil öğretimi talebi reddedildi". 2013. <http://dunya.bugun.com.tr/anadilde-egitim-talebi-reddedildi-haberi/860579> (Son erişim: 13.11.2013)

19) Bugün gazetesi. İngiliz Lordlar: "Kıbrıs meselesi çözülmeden Güney Kıbrıs AB'ye üye olmamalıydı". 2013. <http://www.bugun.com.tr/son-dakika/ingiliz-lordlar-kibris-meselesi-cozulmeden-guney--haberi/554372> (Son erişim: 13.11.2013)

20) Birgün gazetesi. "Bıyığın iktidarı". 2013. <http://birgun.net/haber/biyigin-iktidari-6705.html> (Son erişim: 22.12.2013)

21) CNNTürk. "Şansınızı başka ülkelerde deneyin". 2013. <http://www.cnnurk.com/2013/ekonomi/genel/07/04/merkel.sansinizi.baska.ulkelerde.deneyin/714124.0/index.html> (Son Erişim: 22.12.2013)

22) CNN Türk. "50. Yıl Bildirgesi Berlin'de imzalandı". 25.03.2007. Son erişim: <http://www.cnnurk.com/2007/dunya/03/25/50nci.yil.bildirgesi.berlinde.imzalandi/321237.0/index.html> (Son Erişim: 18.12.2013)

23) Devlet Planlama Teşkilatı. "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı". 2001. <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/hukuk/temelhak.pdf> (Son erişim: 14.12.2013)

24) Euronews. "Avrupa'nın geleceğine kim inanıyor". 2013. <http://tr.euronews.com/2013/11/11/avrupa-nin-gelecegi-ne-kim-inaniyor> (Son erişim: 11.11.2013)

25) Euronews. "Avrupalıyım ama...". 2013. [http://tr.euronews.com/2013/05/13/avrupaliyim-ama/](http://tr.euronews.com/2013/05/13/avrupalियim-ama/) (Son erişim: 22.12.2013)

26) Euronews. "Avrupa seçimlerine katılım nasıl artırılabilir?". 2013. <http://tr.euronews.com/2013/04/01/avrupa-secimlerine-katilim-nasil-artirabilir/> (Son erişim: 22.12.2013)

27) Euronews. "Avrupa vatandaşı olarak haklarımız nelerdir?". 2013.

<http://tr.euronews.com/2013/03/22/avrupa-vatandasi-olarak-haklarim-nelerdir/> (Son erişim: 22.12.2013)

28) Euronews. "AB'den vatandaşlara bilgilendirme kampanyası". 2013. <http://tr.euronews.com/2013/01/22/ab-den-vatandaslara-bilgilendirme-kampanyasi/> (Son erişim: 22.12.2013)

29) Euronews. "Slovakya sadece Suriyeli Hristiyan mültecileri kabul edecek". 2015. <http://tr.euronews.com/2015/08/19/slovakya-sadece-suriyeli-hristiyan-multecileri-kabul-edecek/> (Son erişim: 22.11.2015)

30) E-devlet. "Sivil Toplum Kuruluşları". 2013. http://www.e-devlet.com/sivil_toplum_kuruluslari/ (Son erişim: 26.12.2013)

31) Habertürk gazetesi. "Seçimde bir rekor daha kırıldı". 2011. <http://www.haberturk.com/gundem/haber/639219-secimde-bir-rekor-daha-kirildi> (Son erişim: 19.12.2013)

32) Habertürk gazetesi. "1 Kasım seçimine katılım oranı belli oldu". 2011. <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1147264-1-kasim-seciminde-katilim-orani-oldu> (Son erişim: 22.11.2015)

33) Hürriyet gazetesi. "Af Örgütü'nden Avusturya'ya ırkçılık suçlaması". 2009. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/11748437.asp> (Son erişim: 19.12.2013)

34) Hürriyet gazetesi. "Fransa'da peçe yasağı başladı". 2011. <http://www.hurriyet.com.tr/planet/17517952.asp> (Son erişim: 21.12.2013)

35) Hürriyet gazetesi. 2011. "Almanya 'Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu' diyor". <http://www.hurriyet.com.tr/planet/16140200.asp> (Son erişim: 11.12.2013)

36) Hürriyet gazetesi. "Yunan sahil güvenlik mülteci botunu böyle batırdı". 2015. <http://www.hurriyet.com.tr/yunan-sahil-guvenlik-multeci-botunu-boyle-patlatti-40016425> (Son erişim: 22.11.2015)

37) Memurlar.net. "Sendika üye sayıları resmi olarak açıklandı". 2013. <http://www.memurlar.net/haber/269521/> (Son Erişim:

22.12.2013)

38) Milliyet gazetesi. "Avrupalı AB'ye güvenmiyor". 2013. <http://dunya.milliyet.com.tr/avrupali-ab-ye-guvenmiyor/dunya/dunyadetay/26.04.2013/1698691/default.htm> (Son erişim: 12.12.2013)

39) Milliyet gazetesi. "Türk gençliğinin kimliğini milliyeti ve dini belirliyor". 2013. <http://gundem.milliyet.com.tr/turk-gencliginin-kimligini-milliyeti-ve-dini-belirliyor/guncel/gundemdetay/23.01.2011/1342887/default.htm> (Son erişim: 23.12.2013)

40) NYT. Stephen Castle. "Crisis Batters E.U.'s Longtime Cherished Nation of Members' Equality". 2011. <http://www.nytimes.com/2011/12/08/world/europe/crisis-batters-eus-longtime-cherished-notion-of-members-equality.html?pagewanted=all&r=0> (Son erişim: 07.12.2011)

41) NTVMSNBC. "Müslüman'a değil, İslam'a karşıyım". 2012. <http://www.ntvmsnbc.com/id/25324112/> (Son erişim: 21.12.2013)

42) NTVMSNBC. "Fransa 'soykırım' teklifini kabul etti". 2011. <http://www.ntvmsnbc.com/id/25308049/> (Son erişim: 22.12.2013)

43) NTVMSNBC. "Peçe tartışmaları Hollanda'ya taşındı". 2006. <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/391406.asp> (Son erişim: 22.12.2013)

44) NTVMSNBC. (2002), "Fortuyn'un Katil Zanlısı Çevre Eylemcisi", <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/151008.asp> (Son Erişim: 19.12.2013)

45) NTVMSNBC. "Müslümana değil İslam'a karşıyım". 2012. <http://www.ntvmsnbc.com/id/25324112/> (Son erişim: 17.12.2013)

46) NTVMSNBC. "Türkiye, Avrupa'ya ait değil". 2013. <http://www.ntvmsnbc.com/id/25452881/> (Son erişim: 17.12.2013)

47) Radikal gazetesi. "Nazi selamı veren iki Türk tutuklandı". 2013. http://www.radikal.com.tr/dunya/nazi_selami_veren_iki_turk_tutuklandi-1165188 (Son erişim: 09.12.2013)

48) Radikal gazetesi. "Eylül sandık başında geçti". 2010. <http://www.radikal.com.tr/>

turkiye/eylul_sandik_basinda_getti-1033598
(Son erişim: 19.12.2013)

49) Sabah gazetesi. "Avrupa Anayasası". 2007. http://arsiv.sabah.com.tr/ozel/avrupa247/dosya_240,2.html (Son erişim: 16.12.2013)

50) Sabah gazetesi. "Hangi ülkede kaç Müslüman var". 2011. <http://www.sabah.com.tr/fotohaber/dunya/hangi-ulkede-kac-musliman-var/35817> (Son erişim: 19.12.2013)

51) T24. "Fransa ve Britanya'dan Suriyeli muhaliflere silah yardımı". 2013. <http://t24.com.tr/haber/fransa-ve-britanyadan-suriyeli-muhaliflere-silah-yardimi,225734> (Son erişim: 22.11.2015)

52) Takvim gazetesi. "Fransa'da 50 bin Türk daha seçmen oldu". 2012. <http://www.takvim.com.tr/Yazarlar/cetin-gulec/2012/04/24/fransada-50-bin-turk-daha-secmen-oldu> (Son erişim: 11.12.2013)

53) Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. "Avrupa Birliği'nin Tarihçesi". 2013. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=105> (Son erişim: 22.12.2013)

54) Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. "Eğitim ve Kültür". 2013. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=91> (Son erişim: 08.12.2013)

55) Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. "Avrupa Komisyonu". 2011 <http://www.mfa.gov.tr/lizbon-antlasmasi.tr.mfa> (Son erişim: 20.12.2013)

56) Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı.

"Lizbon Anlaşması". 2013.

<http://www.mfa.gov.tr/lizbon-antlasmasi.tr.mfa> (Son erişim: 22.12.2013)

57) Uluslararası İnsan Hakları İzleme Merkezi (UHİM). "İngiltere'de Müslümanlara baskı terörü". 2013. http://www.uhim.org/haberler_detay.php?hid=2155&cid=5 (Son erişim: 22.12.2013)

58) Vatan gazetesi. "Bu konuları hiç sevmiyoruz". 2013. <http://haber.gazetevatan.com/bu-konulari-hic-sevmiyoruz/463640/7/yasam> (Son erişim: 24.12.2013)

59) Yeni Aktüel. "Danimarka, Türkiye olur mu!". 2013. <http://www.yeniaktuel.com.tr/dun109,118@2100.html> (Son erişim: 21.12.2013)

60) Zaman gazetesi. "Müslümanlar, terör paranoyası ve ırkçılıkla beslenen İslamofobiye karşı yasa istiyor". 2006 http://www.zaman.com.tr/dunya_muslimanlar-teror-paranoyasi-ve-irkcilikla-beslenen-islamofobiye-karsi-yasa-istiyor_337117.html (Son erişim: 20.12.2013)

61) Zaman gazetesi. "Avrupa'daki uyum kursu gurbetçiler için çileye dönüştü". 2007. http://www.zaman.com.tr/dunya_avrupadaki-uyum-kursu-gurbetciler-icin-cileye-donustu_483517.html (Son erişim: 20.12.2013)

62) Zaman Gazetesi Avrupa. "Hollanda'da göçmen karşıtı hava, yeni uyum bakanıyla yumuşadı". 2007. http://euro.zaman.com.tr/euro/newsDetail_getNewsById.action?-newsId=19839 (Son erişim: 20.12.2013)